

Svakidašnjica otočnih žena krajem devedesetih

Inga Tomić-Koludrović

Filozofski fakultet u Zadru Sveučilišta u Splitu, Odsjek za sociologiju, Zadar, Hrvatska
E-mail: inga@umas.hr

Anči Leburčić

Filozofski fakultet u Zadru Sveučilišta u Splitu, Odsjek za sociologiju, Zadar, Hrvatska
E-mail: aleburic@yahoo.com

SAŽETAK U ovom članku interpretiraju se rezultati empirijskog istraživanja stavova, vrijednosti i načina ponašanja u slobodnom vremenu žena u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Pregledno istraživanje provedeno metodom ankete obuhvatilo je 800 žena. Jedan od ciljeva istraživanja bio je usporediti svakidašnji život i vrijednosti žena u ruralnom zaleđu Splita, u primorskom dijelu Županije, te na otocima.

Rezultati istraživanja pokazuju različite mješavine sustava vrijednosti u pretežno ruralnim područjima splitskog zaleđa i na otocima. Vrijednosti otočnih žena su pretežno postmoderno-moderne, dok su vrijednosti žena iz zaleđa pretežno predmoderno-moderne. Vrijednosti žena iz zaleđa mogu se objasniti ruralnim i kulturno-tradicionalnim karakterom njihove okoline. Sa ženama iz zaleđa, otočanke dijele temeljnu katoličku patrijarhalnu paradigmu, a isto tako i tradiciju zadržanog sustava hijerarhijskog autoriteta, te recentniju socijalizaciju u kolektivistički socijalistički vrijednosni sustav. Međutim, otočanke su povijesno bile bliže urbanim životnim stilovima, imale su viši životni standard u doba razvoja turizma, te bile izložene utjecajima životnih stilova koje je on sa sobom donosio.

Ondje gdje i postoje, elementi karakteristični za postindustrijsku modernizaciju razmjerno su slabi. Dok je u postindustrijskim društvima sve važniji aktivan pristup slobodnom vremenu, analiza ponašanja otočnih žena ukazuje na pretežno moderan pristup slobodnom vremenu. Prema mišljenju autorica, elementi postindustrijske modernizacije teško će postići stupanj na kojem bi, u skoroj budućnosti, mogli pokrenuti veće promjene u ponašanju i rezultirati promjenom oblika socijalne integracije.

Ključne riječi: otočne žene, Hrvatska, vrijednosti, načini ponašanja, postindustrijska modernizacija, pregledno (anketno) istraživanje.

Primljeno: 10. svibnja 2000.

Prihvaćeno: 18. lipnja 2001.

Copyright © 2001 Institut za društvena istraživanja u Zagrebu – Institute for Social Research of Zagreb.
Sva prava pridržana – All rights reserved.

1. Uvod

Svako sociologijsko istraživanje razvija se pod utjecajem specifičnih društvenih potreba i interesa (Leburić, 1992/1993.: 38). Ako je to iskustveno istraživanje, ono nužno postaje »korektiv« svega što se u određenoj znanstvenoj disciplini tretira teorijskim. Tako skoro idealnom smatramo situaciju u kojoj bi empirijska istraživanja bila u uskoj vezi, ili vrlo bliska teorijskim naporima u izvjesnom sociologijskom području. Uostalom, naša temeljna namjera i bijaše povezati ove dvije stvari, što ćemo u ovom tekstu eksplicirati.

Tijekom posljednjeg desetljeća 20. stoljeća očituju se promjene u načinima ponašanja, vrijednostima i stavovima žena. Potenciraju ih prometna izoliranost dalmatinskih otoka, pad proizvodnje, opadanje realnog dohotka, izostanak prihoda od turizma, te rast nezaposlenosti koja u Splitsko-dalmatinskoj županiji koncem 1999. godine registrira čak 45.000 nezaposlenih osoba (sklop čije se sastavnice uzajamno potenciraju, a koji je, izgleda, bremenitiji negoli u ijednoj drugoj hrvatskoj županiji). Nastojeći istražiti ove promjene, odredile smo *cilj istraživanja*: ustanoviti koliko su vrijednosti, stavovi i načini ponašanja žena na otocima Splitsko-dalmatinske županije usporedivi s istim/sličnim svjetonazorskim odrednicama žena u primorskom i zagorskom dijelu Županije, ali ih komparirati i s razvijenim postindustrijskim društvima.

Žene, posebno one »otočne«, u Hrvatskoj čine specifičan predmet istraživanja. One su u tim zemljopisnim okvirima vrlo rijetko bile istraživane, što svakako nije korisno, ukoliko imamo na umu tvrdnju prema kojoj se empirijsko istraživanje nužno pretvara u svojevrstan društveni odnos, što ono *per definitionem* i jest (Leburić, 1992/1993.: 39). Stoga je spoznavati, pa objašnjavati društveni položaj žena na hrvatskim otocima bio zahtjevan posao, koji je znanstveno utemeljeno obavljen, i to sa značajnim udjelom žena u autorskom i u anketarskom timu. Međutim, metodologijski nije planiran, niti izveden kao tipično »žensko« istraživanje, niti spada u tzv. feminističko istraživanje.

2. Metodologija i osnovna hipoteza istraživanja

S obzirom na nacrt istraživanja, ovaj je projekt bio kompleksnije naravi, što znači da je korišten širi nacrt istraživanja (Supek, 1981.: 66). Prema vrsti, istraživanje je bilo *deskriptivno*. S obzirom na konstrukcije, uzorak na kojem je istraživanje provedeno bio je probabilistički, odnosno slučajan (Guala, 1996.: 249). Iz biračkih spiskova gradova i dijela sela, slučajnim odabirom su birane ispitanice, kojih je registrirano dvostruko više od broja predviđenog za anketiranje. Ta su imena predstavljala oznake domaćinstava u kojima se birala po jedna ispitanica – ona koja je bila prisutna u kući, ili ona od prisutnih koja po datumu ima najbliži rodendan. Dakle, birane su osobe ženskog spola u dobi od 16 godina i starije. Uzorak je obuhvatio ukupno 800 ispitanica u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Od toga broja, 33,3% žene su sa sela. U uzorku je svega 8% otočanki, a iz primorja

67,3% i iz zagore 24,7% ispitanica. Udjel otočanki, prema metodologijskim i statističkim kriterijima, nije reprezentativan, ali to ne anulira potrebu sociologa da komentira nalaze istraživanja i analitički ih sekundarno obradi.¹

Podaci su prikupljeni metodom ankete, klasičnoga tipa. Anketa je provedena u kućama ili u stanovima ispitanica, koje su na pitanja odgovarale samostalno – bez prisustva drugih ukućana. Korišten je pismeni upitnik od 59 pitanja, većinom tzv. zatvorenog tipa. Upitnikom su prikupljeni podaci za varijable: socio-ekonomski položaj žena; dominantna strategija u odnosima među spolovima; vrijednosti, stavovi i načini ponašanja, koje preferiraju žene u slobodno vrijeme; mogućnosti žena da ravnopravno sudjeluju u demokratizaciji hrvatskog društva, odnosno u javnom i političkom životu u Hrvatskoj. Terenski je rad obavljen u ljeto 1999. godine. Empirijski podaci obrađeni su statističkim programom za osobna računala SPSS.

Pretpostavile smo da se na otocima Splitsko-dalmatinske županije, unatoč dugogodišnjim kontaktima sa stranim turistima, te unatoč promjena što ih je proces industrijalizacije unio u taj tradicionalno ruralni prostor, teško mogu pronaci sklopovi vrijednosti, stavova i načina ponašanja žena identični onima u postindustrijskim društvima. Naime, situacija u postsocijalističkim društvima teško je usporediva sa stanjem u postindustrijskim društvima, u kojima dominira tržišna paradigma i u kojima djelatnosti iz sfere potrošnje ukazuju na postmoderne, individualne odluke u izboru ponašanja, oslobođene materijalne prinude. Prisila materijalnih prilika karakteristična za postsocijalističke zemlje, premalo prostora ostavlja postmodernom pluralizmu i individualizaciji načina ponašanja. Budući da je riječ o bitnim sastavnicama procesa modernizacije, naša je *temeljna hipoteza* bila: u žena na otocima Splitsko-dalmatinske županije postoje tek slabe naznake postmodernih vrijednosti, stavova i načina ponašanja kao aspekata postmodernosti.

S obzirom na sklopove predmodernih, modernih i postmodernih elemenata koji karakteriziraju suvremeno hrvatsko društvo, teze njemačkog teoretičara Urlicha Becka (1986., 1994.) o krizi industrijske modernizacije omogućuju analizu procesa modernizacije u Hrvatskoj, pa smo u taj *teorijski kontekst* »smjestile« i našu raspravu, odnosno planiranje istraživanja i operacionaliziranje vrijednosti, stavova i načina ponašanja žena na otocima Splitsko-dalmatinske županije.

Beck, naime, tvrdi da usprkos obećanjima kako će se sve modernizirati, mnogi predmoderni elementi ostaju nepromijenjeni, što zapravo i mi ocjenjujemo empi-

¹ Šteta je što uzorak nije bio adekvatnije planiran, primjerice što ispitivanje nije provedeno na stratificiranom uzorku, koji bi omogućio dosljednije istraživačke prodore u opći skup žena. Tako bi, vjerojatno, bio izbjegnuta nepotpuna odabir otočnih skupina žena u poduzorcima. Naime, terenski je rad proveden u Hvaru, Visu, Brusju, Stomorskoj i Grohotama, ali je iz terenskih lokacija, na pr., izostavljen Brač. Doduše, uzorak se nastojalo usklađivati prema kriterijima: urbano-ruralna i subregionalna reprezentativnost te životna dob ispitanica.

rijski relevantnim u hrvatskom otočnom prostoru. Rješenje za krizu industrijske modernizacije što pogada suvremena društva, po Becku, jest tzv. »refleksivna modernizacija«, odnosno postmodernizacija koja treba modernizirati sve predmoderne institucije, posebice obitelj i spolne uloge. Stoga smo u formi hipoteze zacrtale utvrditi postoji li među ženama na otocima Splitsko-dalmatinske županije potencijal za postmoderni pluralizam, što je indikator procesa modernizacije.

Osim toga, artikulacija *općih i posebnih istraživačkih ciljeva*, zapravo je tendirala ukloniti tradicionalno prisutne stavove istraživača (osobito stajališta metodologijske ili epistemologijske orijentacije) u sociologijskoj literaturi o istraživanju empirije koju bitno determiniraju žene (May, 1993.: 11). Prvo, žene i njihovi temeljni doprinosi društvenom i posebno kulturnom životu (otoka) bitno su marginalizirani, što se odražava i u istraživačkoj praksi. Drugo, znanstvene norme podržavaju mit o muškoj superiornosti nad ženama, što se reflektira u nastojanjima za kontroliranjem njihova društvenog i prirodnog okruženja. Treće, spol, ta važna društvena kategorija, dugi je niz godina isključivan iz sociološkog razumijevanja i objašnjavanja društvenih fenomena.

3. Vrijednosti i stavovi žena

Vrijednosti predstavljaju sve ono što je općenito značajno i privlačno za pojedine grupe.² Operacionalizirale smo ih na materijalni položaj, zajedništvo, privatnost i sl., dok predmodernizam, modernizam i postmodernizam tvore *vrijednosne orijentacije*. S obzirom na kontroverze oko dominantnih vrijednosti u suvremenom hrvatskom društvu,³ nismo ovdje analizirale sve razine vrijednosti, nego samo one tvrdnje koje ukazuju na sklonost zajednici (privatnosti) i/ili društvu (javnosti),⁴ odnosno na vrijednosti u smislu mehaničke i organske solidarnosti.⁵ Stoga

² Vrijednosti distingviramo od vrijednosnih orijentacija, jer su vrijednosne orijentacije opći principi ponašanja, mišljenja i djelovanja »pomoću kojih se teži ostvarenju određenih ciljeva, dok vrijednosti predstavljaju same te ciljeve« (Radin, 1990.: 22).

³ Radi se o suprotstavljenim tezama hrvatskih sociologa o osnovnoj vrijednosti hrvatskog društva: kolektivizmu kao temeljnoj vrijednosti čitavog društva (Županov, 1995.: 170) vis-à-vis individualizmu u urbanim područjima (Cvjetičanin i Katunarić, 1998.: 18).

⁴ Tönnies razlikuje »zajednicu« u kojoj je život određen afektivnom blizinom, osjećajem pripadnosti, zajedničkim uvjerenjima i vrijednostima, od »društva«u kojemu djelovanje služi pojedinačnim ciljevima i interesima razmjene (Tomić-Koludrović, 1999.).

⁵ Odlučivši se za solidarnost kao način integracije društva, Dürkheim razlikuje mehaničku i organsku solidarnost. Segmentirano predmoderno društvo »mehaničke solidarnosti« karakteriziraju krvno srodstvo i kolektivna svijest, pa je u njemu integracija posredovana sveopćim nadzorom i represivnim mehanizmom oružja. Društvo »organske solidarnosti« karakterizira društvena podjela rada koja, po Dürkheimu, »pridonosi sve većoj individualizaciji, ali i društvenoj solidarnosti, jer je osoba ovisnija o društvu ako se u njemu razvija podjela rada« (Tomić-Koludrović, 1999.).

je korištena ljestvica od 12 tvrdnji, koje su ispitanice ocjenjivale kao osobno važne, odnosno poželjne.

Izračunavanjem prosječne vrijednosti na ljestvici od pet stupnjeva (odnosno aritmetičke sredine), dobivena je ova *rang-lista vrijednosti* žena u Splitsko-dalmatinskoj županiji.⁶

- ostvariti ljubavnu vezu zasnovanu na potpunoj iskrenosti i uzajamnosti ($\bar{X} = 1,2$);
- živjeti mirno u krugu svoje obitelji i brinuti se za sve njezine članove ($\bar{X} = 1,2$);
- osobne probleme rješavati samo sa svojim supružnikom i djecom ($\bar{X} = 1,3$);
- živjeti u državi u kojoj se jednako poštuju prava svih građana ($\bar{X} = 1,4$);
- živjeti u društvu u kojem je izraženo razumijevanje za druge i drukčije ($\bar{X} = 1,6$);
- u potpunosti ostvariti svoje životne ciljeve ($\bar{X} = 1,7$);
- brinuti se za životni okoliš i živjeti u skladu s prirodom ($\bar{X} = 1,8$);
- imati dovoljno novca da se uživa ovdje i sada ($\bar{X} = 1,9$);
- biti vjerna nacionalnoj tradiciji i štititi interese svoga naroda ($\bar{X} = 2,1$);
- slijediti nekoga u koga se ima puno povjerenje ($\bar{X} = 2,2$);
- živjeti sasvim u skladu s učenjem Crkve ($\bar{X} = 2,3$);
- steći ugledan građanski položaj u društvu ($\bar{X} = 2,5$).

Žene u Splitsko-dalmatinskoj županiji protežiraju vrijednosti *obitelji i obiteljske privatnosti*. Najviše ih (85,1%) izrazito važnim smatra »ostvariti ljubavnu vezu zasnovanu na potpunoj iskrenosti i uzajamnosti«, slijedi vrijednost »živjeti mirno u krugu svoje obitelji i brinuti se za sve njezine članove« (82%), a na trećem je mjestu vrijednost »osobne probleme rješavati samo sa svojim supružnikom i djecom« (71,5%).

Poslije obiteljskih, slijede opće, javne *društvene vrijednosti*, kao što su: »živjeti u državi u kojoj se jednako poštuju prava svih građana« (71,4%), te »živjeti u društvu u kojem je izraženo razumijevanje za druge i drugačije« (52,8%). Ekološke vrijednosti ženama su važnije od materijalno-hedonističkih: vrijednost »brinuti se za životni okoliš i živjeti u skladu s prirodom« izrazito važnom smatra 43,6%, a vrijednost »imati dovoljno novca da uživam sada i ovdje« izrazito važnom drži 35,2% svih ispitanica.

⁶ Temeljni kriterij rangiranja bile su prosječne skalarne vrijednosti dobivene za svaku pojedinu tvrdnju u ljestvici, a u ovom slučaju su to aritmetičke sredine (as). One ukazuju na stupnjeve prihvaćanja pojedinih vrijednosti (Blalock, 1960.: 46-48). Inače, tvrdnje su bile stupnjevane u formi tzv. Likertove ljestvice (Mayntz, et al., 1978.: 55-58; Blalock & Blalock, 1971.: 94-97).

Vrijednosti zajedništva, u koje spadaju nacionalna tradicija (»biti vjeran nacionalnoj tradiciji i štiti interese svoga naroda«, 36%) ili sljedbeništva (»slijediti nekoga u koga imam puno povjerenje«, 33%) ili vjere (»živjeti u skladu s učenjem Crkve«, 26,6%), daleko su niže zastupljene na ljestvici vrijednosti. Kako je ovaj empirijski nalaz bio neočekivan spram postavljenih hipoteza, a svjedoči o slabijoj popularnosti nacionalne tradicije i vjere među ženama u Splitsko-dalmatinskoj županiji, utvrdile smo relativna prihvaćanja najpozitivnijih vrijednosti, s kojima su stupnjevi slaganja na ljestvici bili statistički značajniji. Proizišlo je da žene preferiraju vrijednosti obiteljske privatnosti, kao što su »ostvariti ljubavnu vezu zasnovanu na potpunoj iskrenosti i uzajamnosti« (96%), te »osobne probleme rješavati samo sa svojim supružnikom i djecom« (94,8%).

Naglašena važnost obitelji proizilazi vjerojatno iz činjenice što ova primarna društvena grupa i institucija afektivne prirode predstavlja istodobno utočište od instrumentalnih društvenih institucija. Stoga je moguće pretpostavljati da žene Splitsko-dalmatinske županije, preferirajući vrijednosti obiteljske privatnosti kao »izrazito važne«, zapravo teže samorealizaciji u sferi koja je zaštićena od demotivirajućeg utjecaja društvene i političke okoline. Ovo bi, u svakom slučaju, bio značajan istraživački nalaz.

Tablica 1.

Vrijednosti za koje se opredjeljuju žene na otocima, u primorju i u zagori (u postocima)*

Vrijednosti	Primorje	Zagora	Otoci	\bar{x}^{**}	Broj itema***
Živjeti mirno u krugu svoje obitelji i brinuti se za sve njezine članove	66,8	25,2	8,1	1,2	783
Steći ugledan građanski položaj u društvu	52,6	42,3	4,9	2,5	781
Brinuti se za životni okoliš i živjeti u skladu s prirodom	61,5	29,2	9,3	1,8	788
Biti vjerna nacionalnoj tradiciji i štiti interese svoga naroda	59,5	34,5	6,0	2,1	734
Osobne probleme rješavati samo sa svojim supružnikom i djecom	64,0	26,7	9,3	1,3	734
Iživjeti u društvu u kojem je izraženo razumijevanje za druge i drukčije	65,9	24,3	9,7	1,6	778
Slijediti nekoga u koga imam puno povjerenje	70,4	21,8	7,8	2,2	778
U potpunosti ostvariti svoje životne ciljeve	60,4	33,3	6,2	1,7	780
Ostvariti ljubavnu vezu zasnovanu na potpunoj iskrenosti i uzajamnosti	66,5	25,5	8,0	1,2	779
Živjeti u državi u kojoj se jednako poštuju prava svih građana	63,9	26,4	9,6	1,4	784
Imati dovoljno novca da uživam ovdje i sada	61,7	30,5	7,8	1,9	786
Živjeti sasvim u skladu s učenjem Crkve	54,1	38,8	7,2	2,3	787

* U ovom komparativnom prikazu razlike u postocima uzrokovane us socio-demografskim obilježjima (dob i školska sprema) ispitanica i ne radi se o ilustraciji odnosa ukupnih postotaka odgovora.

** \bar{x} = aritmetička sredina za uzorak

*** Ukupan broj ispitanica koje su se izjasnile o pojedinoj tvrdnji (N – bez odgovora).

Komparacija stavova žena na otocima, s onima u primorju i u zagori, ukazuje da se ispitanice na prostoru Splitsko-dalmatinske županije znatno razlikuju u vrijednosnim sklopovima, s obzirom na prostor stanovanja (tablica 1.). *Otočanke* ovim redoslijedom preferiraju određene vrijednosti, smatrajući ih »izrazito važnima« u svojim životima:

- (rang 1) »živjeti u društvu u kojem je izraženo razumijevanje za druge i drugačije«;
- (rang 2) »živjeti u državi u kojoj se jednako poštuju prava svih građana«;
- (rang 3,5) »osobne probleme rješavati samo sa svojim supružnikom i djecom«;
- (rang 3,5) »brinuti se za životni okoliš i živjeti u skladu s prirodom«;
- (rang 5) »živjeti mimo u krugu svoje obitelji i brinuti se za sve njezine članove«;
- (rang 6) »ostvariti ljubavnu vezu zasnovanu na potpunoj iskrenosti i uzajamnosti«;
- (rang 7,5) »slijediti nekoga u koga se ima puno povjerenje«;
- (rang 7,5) »imati dovoljno novca da se uživa ovdje i sada«;
- (rang 9) »živjeti sasvim u skladu s učenjem Crkve«;
- (rang 10) »u potpunosti ostvariti svoje životne ciljeve«;
- (rang 11) »biti vjerna nacionalnoj tradiciji i štiti interese svoga naroda«;
- (rang 12) »steći ugledan građanski položaj u društvu«.

Prema tome, otočankama je najvažniji sklop *postmoderno-modernih vrijednosti* dok žene u zagori na prvo mjesto stavljaju sklop predmoderno-modernih vrijednosti: najviše ih se odlučuje za »življenje sasvim u skladu s učenjem Crkve«, a važna im je i »vjernost nacionalnoj tradiciji i zaštita interesa svoga naroda«, kao i postignuća u modernom smislu riječi (»u potpunosti ostvariti svoje životne interese«). Sličnim vrijednostima dijele i žene u primorskim dijelovima Splitsko-dalmatinske županije.

Drugom ljestvicom (od devet tvrdnji) dijagnosticirale smo stavove žena o vlastitim ulogama u braku i obitelji. Rezultati upućuju na predmoderne, moderne i postmoderne stavove. Navodimo cjelovitu distribuciju stavova ispitanica, s obzirom na (ljestvične) stupnjeve slaganja (izražene u aritmetičkim sredinama = \bar{X}):

- poželjno je da žena i muškarac obavljaju kućanske poslove ($\bar{X} = 1,6$);
- žene su ravnopravne s muškarcima, ali ipak bolje obavljaju kućanske poslove ($\bar{X} = 1,8$);
- žena sama treba odlučiti hoće li učiniti pobačaj ($\bar{X} = 2,2$);
- djeca se prvenstveno trebaju odgajati kao poslušna ($\bar{X} = 2,4$);
- nakon udaje žena bi trebala zadržati svoje prezime ili samo dodati suprugovo ($\bar{X} = 2,9$);
- interes za pornografiju normalan je izraz ljudske seksualnosti ($\bar{X} = 3,2$);
- bračna prijevara može biti uzbudljiva, ako za nju ne sazna bračni partner ($\bar{X} = 3,5$);
- većina silovanih žena je tome doprinijela svojim ponašanjem ($\bar{X} = 4,0$);
- poželjno je da udovica, nakon smrti muža, dugo nosi crninu ($\bar{X} = 4,2$).

Tablica 2.

Stavovi žena o vlastitoj ulozi u braku i u obitelji, s obzirom na prostor stanovanja (u postocima)

Stavovi žena	Primorje	Zagora	Otoci	\bar{x} *	Broj itema**
Žene su ravnopravne s muškarcima, ali ipak bolje obavljaju kućanske poslove	65,7	24,7	9,6	2,08	790
Djeca se prvenstveno trebaju odgajati kao poslušna	58,8	34,6	6,6	2,43	791
Žena sama treba odlučiti hoće li učiniti pobačaj	73,4	17,8	8,9	2,58	790
Poželjno je da udovica, nakon smrti muža, dugo nosi crninu	65,0	35,0	-	4,23	790
Interes za pornografiju normalan je izraz ljudske seksualnosti	55,9	29,0	15,1	3,23	769
Većina silovanih žena je tome doprinijela svojim ponašanjem	46,7	42,2	11,1	3,96	778
Bračna prijevara može biti uzbudljiva, ako za nju ne sazna bračni partner	41,4	45,7	12,9	3,80	764
Nakon udaje žena bi trebala zadržati svoje prezime ili samo dodati suprugovo	75,3	18,1	8,6	3,20	785
Poželjno je da žena i muškarac obavljaju kućanske poslove	65,2	26,3	8,5	1,60	789

* \bar{x} = aritmetička sredina za uzorak

** Ukupan broj ispitanica koje su se izjasnile o pojedinoj tvrdnji (N - bez odgovora).

Ispitanice preferiraju stav o ravnopravnosti muškaraca i žena, te pravo žene da sama odlučuje o pobačaju. Indikativno je, međutim, relativno visoko, četvrto mjesto stava o odgoju djece u smjeru poslušnosti (34,3%), jer upućuje na svojevrstnu odgojnu rigidnost. Ispreplitanje stavova žena s otoka, iz primorja i u zagori razvidno je u tablici 2.

Lista stavova o braku i obitelji otočnih žena, poredanih po udjelu među svim ispitanicama koje dijele te stavove (od većeg prema manjem, u %), slijedeća je:

- interes za pornografiju normalan je izraz ljudske seksualnosti (15,1%);
- bračna prijevara može biti uzbudljiva, ako za nju ne sazna bračni partner (12,9%);
- većina silovanih žena je tome doprinijela svojim ponašanjem (11,1%);
- žene su ravnopravne s muškarcima, ali ipak bolje obavljaju kućanske poslove (9,6%);
- žena sama treba odlučiti hoće li učiniti pobačaj (8,9%);
- nakon udaje žena bi trebala zadržati svoje prezime ili samo dodati suprugovo (8,6%);
- poželjno je da žena i muškarac obavljaju kućanske poslove (8,5%);
- djeca se prvenstveno trebaju odgajati kao poslušna (6,6%).

Evidentno je da žene s otoka vrlo visoko rangiraju moderne stavove o interesu za pornografiju i o bračnoj prijevari. To indicira nešto slobodniji odnos prema seksualnim slobodama, što bi se moglo tumačiti promjenama stavova zbog dugogodišnjeg utjecaja turizma. Ali, kako su te vrijednosti na samom kraju ljestvice za žene u primorskom dijelu Županije koje su podjednako izložene kontaktima s turistima, takvo bi tumačenje bilo simplificirano, tim više što i žene u zagorskom dijelu Splitsko-dalmatinske županije izražavaju slične stavove o tim aspektima života. No, žene u zagori ipak iskazuju pretežno predmodernu orijentaciju, u odnosu na *moderniju orijentaciju* žena na otocima.

4. Načini ponašanja žena u slobodno vrijeme

Pretpostavljajući da se žene u Splitsko-dalmatinskoj županiji, zbog prisile materijalnih prilika, malo mogu baviti aktivnostima slobodnoga vremena,⁷ postavile smo (radnu) hipotezu o ambivalentnom odnosu anketiranih žena prema slobodnom vremenu i radu uopće. Naime, najveći postotak žena u Splitsko-dalmatinskoj županiji (58,6%) podjednako vrednuje važnost rada i slobodnog vremena. Za 31,9% žena važniji je rad, pri čemu 19,1% smatra da je rad važniji jer se bez njega ne može živjeti, a 12,8% tvrdi da se kroz rad najbolje mogu ostvariti kao osobe. Za 6,4% žena u Dalmaciji važnije je, pak, slobodno vrijeme, i to za 4,7% zato što kroz dokolicu uspostavljaju psihičku ravnotežu, a za 1,7% zato što se samo u slobodnom vremenu mogu izraziti kao osobe.

Za razliku od žena Splitsko-dalmatinske županije koje podjednako vrednuju rad i slobodno vrijeme, u suvremenim postindustrijskim društvima slobodno je vrijeme sve važnije. Horst W. Opaschowski, primjerice, tvrdi kako će budućnost pripasti *vrijednostima slobodnog vremena*, a ne vrijednostima rada. Smjer toga kretanja je zabava i životni užitak, pored i/ili umjesto učinka i svijesti o dužnosti. Naime, sve veći dio radnog vremena nadomješta se slobodnim vremenom, pa »ljudi sve više moraju tražiti smislenu orijentaciju izvan rada«. Radi se, zapravo, o »karijerama u slobodno vrijeme ... koje ispunjavaju gotovo profesionalne zahtjeve, te povezuju hobby i profesionalne interese« (Opaschowski, 1993.: 14). One nude isto toliko atraktivnih mogućnosti profiliranja kao i profesionalne karijere. Zamjetan je i uspon sportskih aktivnosti koje nisu vezane uz kolektivne sportove. Važnost grupe tzv. »velike« institucije provođenja slobodnog vremena, kao što su kazališta i stadioni, a sve važniji postaju »kafići«, »kursevi« o meditiranju, održavanju tijela, grupe za samopomoć u odgoju djece, zdravlja, partnerstva i sl. (Tomić-Koludrović, 1995/1996.: 142).

⁷ Prema našim rezultatima, 47,4% domaćinstava u Splitsko-dalmatinskoj županiji raspolaže s najviše tisuću kuna po osobi mjesečno, 40,8% s najviše dvije tisuće kuna, a samo 12% ima više od dvije tisuće kuna. Kako su prosječni osobni dohoci preniski da bi jedna osoba mogla opskrbljivati cijelu obitelj, samo 28,9% žena izjavljuje da novcem od zarade ne pridonosi ukupnim primanjima domaćinstva. Dakle, sve je više žena prinuđeno tražiti dopunske poslove, pa je njihovo uključivanje u tzv. »sivu ekonomiju« sve značajnije.

Sve to pogoduje javljanju novih aktivnosti i fenomena, poput građanskih inicijativa, grupa za pomoć i samopomoć, te različitih oblika alternativnog rada u seoskim komunama, novim zadrugama, poduzećima u vlastitoj organizaciji i sl. Upravo su te aktivnosti sredinom 80-ih dovele u pitanje usmjerenost rada isključivo na stjecanje, te su pridonijele da se težište premjesti na vlastito odlučivanje i samoostvarenje kroz rad.

Aktivnosti žena u slobodno vrijeme i učestalost njihova prakticiranja,⁸ utvrdili smo ljestvicom od petnaest stavki, koja čini skup različitih aktivnosti karakterističnih za predmoderan, moderan, odnosno postmoderan način provođenja slobodnog vremena.

Tablica 3.
Aktivnosti žena u slobodno vrijeme

Aktivnosti	Učestalost (u %)				Aritmetička sredina	Broj itema*
	često	povremeno	rijetko	nikada		
Ispijanje kave u kući s prijateljicama, susjedima	36,1	34,0	16,7	13,2	2,1	771
Gledanje meksičkih i sličnih TV-serija	37,7	25,3	16,3	20,7	2,2	786
Čitanje ženskih časopisa i magazina	24,7	42,4	19,4	13,5	2,2	790
Odlazak u crkvu	27,6	35,5	17,6	18,9	2,3	782
Slušanje narodne i zabavne glazbe	21,8	40,8	18,4	19,0	2,4	779
Odlazak u kafiće i kavane	14,9	26,0	24,1	36,1	2,8	793
Vež i izrada ručnih radova	19,3	16,8	14,4	49,0	3,0	772
Slušanje rock-glazbe	10,4	25,1	16,3	0,1	3,0	780
Izlazak u kazalište i kino	5,9	23,9	33,9	36,0	3,1	777
Bavljenje fitnessom i sličnim sportovima	7,2	12,8	17,5	62,5	3,4	789
Slušanje elektronske glazbe (techno, house...)	5,3	8,5	12,9	73,3	3,6	777
Pripremanje makrobiotičke prehrane	2,2	8,7	8,0	80,6	3,7	770
Komuniciranje preko Interneta, e-mailom	2,5	7,1	7,6	82,4	3,7	771
Sudjelovanje u radu nevladine udruge (NGO)	3,0	4,1	4,5	88,0	3,8	769
Pohadanje alternativnih tečajeva (rejki, transcendentna meditacija...)	1,4	3,6	6,2	88,4	3,8	773

* Napomena: U statističkoj obradi izostavljene su one ispitanice koje se nisu izjasnile o pojedinoj tvrdnji (tzv. »b.o.«).

⁸ Učestalost je mjerena četveročlano stupnjevanom ljestvicom (često, povremeno, rijetko, nikada).

Rangiranjem najčešće prakticiranih aktivnosti u slobodno vrijeme, prva tri mjesta zauzimaju predmoderne vrijednosti: praćenje meksičkih i sličnih TV-serija, ispijanje kave u kući s prijateljicama, te odlazak u crkvu. Drugu skupinu čine aktivnosti koje indiciraju neznatno modernije, ali zapravo još uvijek predmoderne načine provođenja slobodnog vremena: čitanje ženskih magazina i časopisa, slušanje narodne i zabavne glazbe, te vezenje i izrada ručnih radova.

Zatim slijede vrijednosti modernosti: odlazak u kafiće i kavane, slušanje rock-glazbe, bavljenje *fitnessom* i drugim sportovima, te odlazak u kazalište i kino. Četvrtu skupinu aktivnosti koje se po učestalosti nalaze pri dnu distribucije, čine postmoderne aktivnosti: slušanje elektronske glazbe (*techno, house* i sl.), sudjelovanje u radu nevladinih udruga, komuniciranje preko Interneta i e-mailom, pripremanje makrobiotičke prehrane, te odlazak na alternativne tečajeve (na pr., rejki i transcendentalna meditacija).

Sekundarnom (faktorskom) analizom⁹ ekstrahirana su tri faktora, koja dobro strukturiraju slijedeće sklopove aktivnosti, odnosno ponašanje žena u Splitsko-dalmatinskoj županiji, u njihovo slobodno vrijeme:

1. faktor = moderne aktivnosti (24,6% ukupne varijance):

- ide u kafiće i kavane (0,82),
- sluša rock-glazbu (0,77),
- sluša elektronsku glazbu (*techno, house...*) (0,65),
- bavi se *fitnessom* i sličnim sportovima (0,63),
- veze i izrađuje ručne radove (0,53);

2. faktor = postmoderne aktivnosti (13,4% ukupne varijance):

- priprema makrobiotičku prehranu (0,74),
- ide na alternativne tečajeve (rejki, transcendentalna meditacija) (0,70),
- sudjeluje u radu nevladine udruge (0,56);

3. faktor = moderne aktivnosti (11,3% ukupne varijance):

- sluša narodnu i zabavnu glazbu (0,74),
- pije kavu u kući s prijateljicama, susjedima (0,58),
- gleda meksičke i slične TV-serije (0,53),
- čita ženske časopise i magazine (0,46).

⁹ Faktorska analiza sprovedena je na itemima Likertovih skala, a prema komponentnom modelu. Obavljena je prema Gutman-Kaiserovom kriteriju zadržavanja značajnih ekstrahiranih dimenzija, koje su bile podvrgnute Varimax rotaciji. Izostavljeno je nekoliko varijabli s izrazito niskim komunalitetom, te su dobivena tri faktora koja se odnose na 49,3% ukupne varijance rezultata. Inače su svi faktori definirani na osnovu projekcija čestica većih od 0,40. Pouzdanost faktora mjerena je Crombahovim (alfa) α -koeficijentom pouzdanosti koji je kod svih ekstrahiranih faktora bio viši od 0,40.

Kako se u ilustriranom kontekstu ponašaju otočanke?

Tablica 4.

Aktivnosti u slobodnom vremenu žena na otocima, u primorju i u zagori (u postocima)

Aktivnosti u slobodno vrijeme	Ispitanice-praktikantice u %			Aritmet. sredina	Broj itema*
	Primorje	Zagora	Otoci		
Uživanje kave u kući s prijateljicama, susjedima	58,6	34,5	6,8	2,07	771
Gledanje meksičkih i sličnih TV-serija	66,2	28,0	5,7	2,20	786
Čitanje ženskih časopisa i magazina	68,7	20,0	11,3	2,22	790
Odlazak u crkvu	57,1	35,5	7,4	2,34	782
Slušanje narodne i zabavne glazbe	57,1	31,2	11,8	2,35	779
Izlazak u kafiće i kavane	63,6	22,0	14,4	2,81	793
Vez i ručni rad	66,7	26,0	7,3	2,95	772
Slušanje rock-glazbe	49,4	39,5	11,1	3,02	780
Izlazak u kazalište i kino	80,4	15,2	4,3	3,06	777
Bavljenje fitnessom i sličnim sportovima	82,5	8,8	8,8	3,35	789
Slušanje elektronske glazbe (techno, house...)	46,3	39,0	14,6	3,55	777
Pripremanje makrobiotičke prehrane	64,7	29,4	5,9	3,69	770
Komuniciranje preko Interneta, e-mailom	68,4	31,6	–	3,73	771
Sudjelovanje u radu nevladine udruge (NGO)	73,9	21,7	4,3	3,79	769
Polaganje alternativnih tečajeva (rejki...)	63,6	27,3	9,1	3,83	773

* Ukupan broj ispitanica koje su se izjasnile o pojedinoj tvrdnji (N – bez odgovora).

Analiza osobnih preferencija načina korištenja slobodnog vremena otočanki Splitsko-dalmatinske županije pokazuje da one najradije »slušaju elektronsku glazbu«, zatim »idu u kafiće i kavane«, »slušaju narodnu i zabavnu glazbu«, »čitaju ženske časopise i magazine«, te »slušaju rock-glazbu«. Takav redoslijed aktivnosti ukazuje na pretežno *moderan sklop* načina provođenja slobodnog vremena. Predmoderne aktivnosti, na pr. »odlasci u crkvu« i »gledanje meksičkih i sličnih TV-serija« rjeđe su aktivnosti u žena na otocima nego u žena u zagori. Vjerojatno taj nalaz indicira *naznake postindustrijske modernizacije* među otočnim ženama. Ali, to su još uvijek slabe naznake, koje – pretpostavljamo – teško mogu pokrenuti disperziju sociokulturnih prostora djelovanja, koji bi, u skoro vrijeme, doveli do promjena društvenih oblika integracije.

5. Zaključak

Hrvatska se u postsocijalističkom razdoblju našla ne samo u povijesnom zaostatku za postindustrijskim društvima nego zaostaje i za drugim postsocijalističkim društvima. Ratne okolnosti pridonijele su jačanju izrazito »predmodernih« ustanova socio-političkog organiziranja koje su priječile uspostavu pravne države, automnoga javnog mnijenja i civilnog društva.¹⁰ S druge strane, ekonomska privatizacija koja je uslijedila sa Zakonom o pretvorbi vlasništva,¹¹ dovela je u pitanje i sigurnost radnih mjesta i socijalnu zaštitu na koju su bili navikli svi socijalizirani u samoupravnom socijalizmu.

U teškom gospodarskom stanju, kakvo je bilo u doba izvođenja istraživanja i u Splitsko-dalmatinskoj županiji, s najvećim brojem registriranih nezaposlenih osoba, s propašću poduzeća koja su svojedobno činila temelj gospodarstva, s izostankom prihoda od turizma i nizom drugih objektivnih poteškoća, žene i obitelji preuzimaju veći dio podrške osobnih i drugih usluga za svoje članove. U takvim uvjetima, s još nedovršenim procesima »prve modernizacije« (Beck, 1996.), zbog nužnosti razvoja i uključivanja u europske integracijske procese, i otoci u Županiji, kao i čitavo hrvatsko društvo, trebaju istodobno uspostaviti dvije modernizacije: »prvu«, *industrijsku*, što pretpostavlja razbijanje predmodernih elemenata i uspostavljanje sustava funkcionalnih jedinica međusobno povezanih putem formalnih mehanizama države i tržišta, te »drugu«, *refleksivnu*, čija je svrha ograničiti i relativizirati »prvu« modernizaciju. Ukoliko se vakuum nastao slomom socijalizma ne »popuni« refleksivnom modernizacijom, započeti modernizacijski procesi naći će se u procjepima još izraženijeg kolektivismu, tradicionalizmu i neonacionalizmu (Beck, 1994.).

Zbog masovne nezaposlenosti i niskog standarda, te nepostojanja selekcijskih okolnosti za aktiviranje potencijala u produktivnom smjeru, otočanke se »vraćaju« u obitelj. Zbog ukidanja radnih mjesta i izuzetno velikog broja žena koje su izgubile posao, odnosno na tzv. »čekanju« provode vrijeme kod kuće, čekajući da im se posao ponovo aktivira, žene su, međutim, postale »prisilne« povratnice u obitelj. To njihovo povlačenje u obitelj i privatnost niti je dobrovoljno, niti potpuno. Takva vrsta pritisaka koji uvjetuju da žene ograniče svoje ambicije na obitelj i privatnost, jača kompenzatorsku funkciju obitelji, i to na račun sve brojnijih emancipacijskih, kritičkih i političkih djelovanja obitelji i privatnosti. Uostalom, u našem istraživanju čak 69,6% žena izjavilo je da su izložene stresu, i to prvenstveno zbog novca (50,9%), ili zbog opće društvene situacije (45,9%), a zatim i zbog posla (23,5%).

¹⁰ Pored izravnih ratnih šteta koje se još uvijek procjenjuju, hrvatska je privreda pogodena i izostankom priljeva od turizma, koji je prije rata bio najznačajnija privredna grana.

¹¹ Odlukom hrvatske vlade, poduzeća su većinom pretvorena u dionička društva, a bivša društvena imovina prenesena je u vlasništvo države.

Životni položaj žena na otocima u Splitsko-dalmatinskoj županiji krajem 90-ih godina, može se, stoga, definirati *krajnje rizičnim*. Žene su tu izložene izuzetno složenoj kombinaciji povijesno-društvenih uvjeta, tipičnih za postsocijalističke, tranzicijske zemlje, ali i uvjeta specifičnih za hrvatske otoke, koji već desetljećima - pod utjecajem procesa industrijalizacije, nekontrolirane urbanizacije i razvitka turizma - utječu i na promjene vrijednosnog sustava, stavova i načina ponašanja otočnih žena.

U tom smislu, oslobađanje političkoga i ekonomskog pluralizma nakon raspada socijalizma, ne samo što nije u značajnoj mjeri otvorilo prostor individualizmu i inovativnosti, nego je pokazalo da puko oslobađanje političkoga i ekonomskog pluralizma, ukoliko nije povezano s refleksivnom modernizacijom, sadrži jasne destruktivne sastojke. Stoga položaj žena na otocima, kao i u cijeloj Splitsko-dalmatinskoj županiji, niti je identičan, niti se može istraživati istim metodologijskim instrumentarijem, istim metodama, pa čak i ne istim pristupima koji se koriste u razvijenim postindustrijskim zemljama.

Međutim, budući da ipak postoje blage naznake postmodernosti u sustavu vrijednosti, stavovima i načinima ponašanja ispitanih žena, ne može se reći da na otocima Splitsko-dalmatinske županije ne postoje elementi postmodernizacije, koji bi mogli pridonijeti ne samo usvajanju rezultata industrijske moderne nego čak i njezinu nadilaženju. Nova modernizacija društva, međutim, traži i razvoj novih oblika političnosti, koji nadilaze i nadopunjavaju tradicionalni stranački pluralizam. Građanske inicijative, nevladine udruge, neprofitna i nezavisna udruženja, te grupe za pritisak, nužan su dio »politike svakodnevnoga«, koja prati novi individualizam i subjektiviziranje svih životnih sfera u društvima refleksivne modernizacije. Ti oblici daju novu kvalitetu političkog života, nezaobilaznu za stranački pluralizam. Zato, bez temeljne promjene političke i radne kulture, koja uključuje i razvoj civilnog društva, pravne države, bazične demokracije, mogućnosti pluralnih građanskih inicijativa kroz stranke i mimo njih, te bez djelovanja socijalne politike, teško će se ispuniti »vakuum koji je nastao slomom poretka Istok-Zapad« (Beck, 1994.: 479).

Znakovi postmodernizma koje su iskazale žene u Splitsko-dalmatinskoj županiji, a posebice na otocima, preslabi su da bi jamčili brzu i uspješnu modernizaciju hrvatskog društva. Međutim, indicirani procesi, ipak, ukazuju na postojanje latentnih postmodernizacijskih potencijala koji, kada se ostvare društveno-ekonomske pretpostavke pluralizma i individualizacije načina življenja, mogu pridonijeti modernizaciji društva.

Literatura

1. Beck, Ulrich (1986.): Risikogesellschaft : Auf dem Weg in eine andere Moderne. – Frankfurt/M : Suhrkamp Verlag, 392 S.
2. Beck, Ulrich (1994.): Neonationalismus oder Europa der Individuen. – In: Ulrich Beck und E. Beck-Gernsheim (Hrsgs.): **Riskanten Freiheiten : Individualisierung in modernen Gesellschaften.** – Frankfurt/M : Suhrkamp Verlag, 466–481 S.
3. Blalock, Hubert M. (1960.): Social Statistics. – London ; New York : McGraw Hill Book Comp. ; Ljubljana : Mladinska knjiga, XIV, 465 p.
4. Blalock, Hubert M.; Blalock, Ann B. (1971.): Methodology in Social Research. – London ; New York : McGraw Hill Book Comp. ; Ljubljana : Mladinska knjiga, 493 p.
5. Cvjetičanin, Biserka; Katunarić, Vjeran (1998.): Kulturna politika Republike Hrvatske. Nacionalni izvještaj. – Zagreb : Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, 275 str.
6. Guala, Chito (1996.): I sentieri della ricerca sociale. – Roma : La Nuova Italia Scientifica, 313 p.
7. Ilišin, Vlasta (1998.): Demokratska tranzicija u Hrvatskoj. – **Sociologija sela**, Zagreb, 36 (1998) 1–4 (139–142): 27–50.
8. Leburić, Anči (1992/1993.): Metodološki aspekti sociološkog empirijskog istraživanja društvenih fenomena, I dio. – **Radovi Filozofskog fakulteta Zadar, Razdio filozofija, psihologija, sociologija i pedagogija**, Zadar, 32 (1992/1993) 9: 37–50.
9. May, Tim (1993.): Social Research : Issues, Methods and Process. – Buckingham, Philadelphia : Open University Press, X, 193 p.
10. Mayntz, Renate; Holm, Kurt; Hubner, Peter (1978.): Einführung in die Methoden der empirischen Soziologie. – Opladen : Westdeutscher Verlag, 239 S.
11. Opaschowski, Horst W. (1993.): Reisen ist die populärste Form von Glük. – **Der Standard**, 30/31, 10. 01. S. 14.
12. Radin, Furio (1990.): Sustav vrijednosti. – U: Vlasta Ilišin, Furio Radin, Helena Štimac i Srđan Vrcan: **Ogledi o omladini osamdesetih.** – Zagreb : Institut za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu, 21–60 str.
13. Supek, Rudi (1981.): Ispitivanje javnog mnijenja. – Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 467 str.
14. Tomić-Koludrović, Inga (1995/1996.): Pluralizacija životnih stilova i prostorno planiranje. – **Radovi Filozofskog fakulteta Zadar, Razdio filozofija, psihologija, sociologija i pedagogija**, Zadar, 35 (1995/1996) 12: 135–146.
15. Tomić-Koludrović, Inga (1999.): Pojam integracije u suvremenim sociološkim teorijama. – U: Ivan Grubišić i Siniša. Zrinščak (ur.): **Religija i integracija.** – Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 13–28 str.
16. Županov, Josip (1995.): Poslije potopa. – Zagreb : Nakladni zavod Globus, 253 str.

Inga Tomič-Koludrović and Anči Leburić

University of Split, Faculty of Philosophy in Zadar, Department of Sociology, Zadar, Croatia

Everyday Life of Croatian Island Women at the End of the 1990s

Summary

This article interprets the results of an empirical study of attitudes, values and free time activities of the women in Split-Dalmatia County of Croatia. The empirical research, in which 800 women were interviewed, was set out to compare the everyday life and values of the women in the hinterland of the city of Split, in the coast area and on the islands.

Research results indicate different mixtures of sets of values in the predominantly rural hinterland areas and on the islands. The values of island women are predominantly postmodern-modern, while the values of the hinterland women are premodern-modern. The values of the hinterland women can be explained by the rural and culturally traditional character of their surroundings. The island women share the fundamental Catholic patriarchal paradigm with the rural hinterland women, as well as the tradition of hierarchical authority characteristic of farm co-operative value system and a more recent collectivist socialist value system. However, they were historically closer to urban lifestyles, had better standards of living in the era of the tourist growth and were also exposed to the lifestyle influences brought about by tourism.

Where they exist, the elements characteristic of post-industrial modernization are relatively weak. While the active approach to one's free time is ever-more important in the post-industrial societies, the analysis of behavior of island women indicates predominantly modern approach to free time. In our opinion, the elements of post-industrial modernization can hardly reach the level at which they could start a large-scale behavioral change, and result in a change of the forms of social integration in the near future.

Key words: Island women, Croatia, values, free time activities, postindustrial modernization, survey research.

Received on: 10th May 2000

Accepted on: 18th June 2001

Inga Tomić-Koludrović et Anči Leburic

Université de Split, Faculté des Lettres de Zadar, Département de Sociologie, Zadar, Croatie

Les quotidien des femmes des îles à la fin des années quatre-vingt-dix XXe siècle

Résumé

Dans cet article sont interprétés les résultats de la recherche empirique sur les points de vue, les valeurs auxquelles les femmes sont attachées et leur mode de comportement pendant le temps libre dans le comitat de Split-Dalmatie. Des recherches synoptiques ont été faites, selon de méthode le l'enquête, auprès de 800 femmes. L'un des objectifs de ces recherches était de comparer la vie quotidienne et les valeurs auxquelles sont attachées les femmes de l'arrière-pays rural de Split, de la zone littorale du comitat et des îles.

Les résultats des recherches présentent divers mélanges de systèmes de valeurs dans les régions à prédominance rurale de l'arrière-pays de Split et sur les îles. Les valeurs auxquelles sont attachées les femmes des îles sont surtout post-modernes et modernes, tandis que celles auxquelles sont attachées les femmes de l'arrière-pays sont surtout pré-modernes-modernes. Les valeurs auxquelles sont attachées les femmes de l'arrière-pays peuvent s'expliquer par le caractère rural et culturel traditionnel de leur environnement. Avec les femmes de l'arrière-pays, les femmes insulaires partagent le paradigme fondamental catholique patriarcal et également la tradition du système coopératif de l'autorité hiérarchique, puis la socialisation, plus récente, dans le système de valeurs collectiviste socialiste. Cependant, au cours de l'histoire, les femmes des îles étaient plus proches des styles de vie urbains; elles avaient un niveau de vie plus élevé à l'époque du développement du tourisme et elles étaient exposées aux influences des styles de vie qu'il apportait.

Là où ils existent, les éléments caractéristiques pour la modernisation post-industrielle sont relativement faibles. Alors que dans les sociétés post-industrielles l'accès actif au temps libre est de plus en plus important, une analyse du comportement des femmes insulaires montre un accès au temps libre surtout moderne. Selon l'opinion des auteurs, les éléments de la modernisation post-industrielle atteindront difficilement un niveau auquel pourraient être stimulés, dans un proche avenir, des changements assez importants dans le comportement, lesquels auraient pour résultat un changement des formes de l'intégration sociale.

Mots-clés: femmes les îles, Croatie, valeurs auxquelles les femmes sont attachées, modes de comportement, modernisation post-industrielle, recherches (enquête) synoptique.

Reçu: le 10 mai 2000

Accepté: le 18 juin 2001